

B I D P R E N T J E S (doodsanctjes)

Ontstaan en geschiedenis (4)

=====

door Marcel Denduyver

5) Lithografische portretbidprentjes

De lithografie of steendruk is een vlakdrukprocédé waarbij de afdrukken verkregen worden door middel van een bepaalde soort kalksteen. Daarop wordt de tekening met vet lithografisch krijt of inkt aangebracht. Na fixering wordt de steen met water afgewassen en vervolgens met drukinkt ingerold. De inkt plakt nu alleen op plaatsen waar de steen betekend is en het afdrucken kan onder de rolpers plaatsvinden.

Deze techniek werd iets voor 1800 door Aloys Senefelder te München uitgevonden. Veel later werd het door o.a. Daumier in Frankrijk voor kunstuitingen gebruikt.

De lithoportretbidprentjes kenden bij ons een groot succes in de periode 1860 tot 1880. Overleden bisschoppen kregen reeds zeer vroeg dergelijk bidprentje (Mgr. de Broglie + 1821, Mgr. de Méan, aartsbisschop van Mechelen + 1831). Ook onze eerste koningin Marie-Louise, overleden te Oostende in 1850 op 38-jarige leeftijd kreeg een dergelijk doodsanctje.

Deze lithografische portretten werden - uiteraard - slechts na het overlijden van de desbetreffende persoon getekend. De lithograaf werkte dan ook niet naar een levend model, maar naar een getekend of geschilderd model. Hij diende dus te beschikken over oudere - meestal niet nader te dateren - geschilderde, getekende en ook fotografische portretten die gemaakt werden tijdens het leven van de afdijvige. Naarmate de portretten op voordeliger wijze langs foto-typografische weg konden vermenigvuldigd worden, verdwijnen meer en meer de litho's.

Amelia-Joanna-Maria Janssens + 1871
Steendruk Florimond Van Loo, Gent

Charles-Constant Hulin +1898
F. Van Loo

Anne-Catherine Reller +1865
J.B.D. Hemelsoet

J. G. DE BEIR,
Pastor te Lendeledede.

Jacobus De Beir +1850
T en D. Hemelsoet

Constant Auguste Faut +1877
Henri Faut, Aalter

De stad Gent genoot tijdens de tweede helft van vorige eeuw een grote bekendheid als centrum voor de aanmaak van lithografische portretprentjes. Meer dan twintig portrettisten en/of steendrukkers brachten dergelijke prentjes op hun aktief. We noemen er enkele van : T.en D. Hemelsoet, later J.B.D. Hemelsoet, F. Van Loo, L. Defferrez, P. De Pannemaecker, J. en H. Vander-Schelden ...

Ook buiten Gent had ons land nog talrijke ateliers die dergelijke portretten voor bidprentjes verzorgden. De eigenlijke tekenaars die daar werkten worden zelden duidelijk aangegeven. Uitgevers, ateliers en graveurs zijn meestal niet te onderscheiden.

Slechts in enkele gevallen wordt de leeftijd van de geportretteerde vermeld, ten tijde van het oorspronkelijke portret. Meestal dateert het portret dat de teenaar als voorbeeld nam van jaren vroeger.

Ook gegevens over de aanmaaktijd zijn moeilijk te achterhalen. De meeste werden vervaardigd binnen de drie weken tot twee maanden na het overlijden. Soms kwam het portretprentje gereed binnen het tijdsbestek van één week en werd de dag van de uitvaart vermeld.

Door aantekeningen van de auteur kennen we van sommige prentjes de oplage. Deze is soms vrij belangrijk : 500, 700, 1200 en meer exemplaren. Het waren dan ook meestal belangrijke personen.

Twee Gentse ateliers verdienen zeker een vermelding : de broers Jan Theodoor (1808-1899) en Jan Baptist Desideer Hemelsoet (1815-1883) die eerst samen en later afzonderlijk werkten en het atelier van Florimond Van Loo. Deze laatste was bijzonder produktief. Geboren in 1823 te Gent overleed hij aldaar in 1901. Dank zij het talent van Florimond Van Loo kon de lithografie zich te Gent handhaven, waar ze elders verdrongen werd door de fotografie.

In het tijdschrift 'Vlaamse Stam' van de Vlaamse vereniging voor Familiekunde verschenen 74 vervolgbijdragen (1971-1979) over de produktie van Van Loo en Hemelsoet. Daarin geeft de auteur Filip Lemmens de gegevens over 1961 bidprentjesportretten. De produktie Florimond Van Loo met 1571 prentjes en de produktie Hemelsoet met 390 prentjes.

Deze bidprentjes zijn niet alleen voor de verzamelaar van belang, maar ook voor de heem- en familiekunde. Door de tekstzijde weten we welke persoon is afgebeeld. Van veel oude foto's is dit helaas niet het geval !

Zeer belangrijke verzamelingen van deze lithoprentjes berusten in de Universiteitsbibliotheek van Gent en in het Sint-Dimpna en Gasthuismuseum te Geel (Verzameling K. Van den Bergh).

Deze laatste maakte volgende indeling van de portretbidprentjes (ook fotobidprentjes) :

1. de doodsbedprentjes
2. de prentjes met zieken en stervenden
3. de Sitz-im-Leben prentjes
4. de kinderprentjes
5. de echtpaarprentjes
6. de kollektieve portretprentjes
7. de gewone portretten

(wordt vervolgd)